

Zdá sa, že práve nastolením a hodnotením Kantovho pohľadu na fenomén občianskej spoločnosti si autor vytvoril možnosti pre ďalšie zásadnejšie a komplexnejšie preskúmanie sociálnofilozofického rozmeru jeho filozofickodejiny koncepcie.

Autor azda mohol na väčšom priestore artikulovať základné určenia filozofie dejín ako autonómnej oblasti filozofovania (napríklad problém vzniku, obsahu, vývojových tendencií, rozličných prístupov k jej klasifikácii a podobne). Ďalšie domýšľanie problematiky by mohlo celkom prirodzene smerovať k využitiu niektorých súčasných interpretácií Kantovho dejinno-filozofického projektu (hlavne J.-F. Lyotard, K. Jaspers, G. Picht).

Monografia E. Belása bude prirodzene zaujímať predovšetkým priaznivcov Kanta, ktorí v nej nájdu tematizovanie problematiky skúmanej doposiaľ poskromne. Návraty ku Kantovi nie sú módou a ani zbytočne prejedanou cestou, ak dokážeme registrovať evidentné dôsledky jeho *antropologického obratu* a v jeho *filozofii dejín* antropologicko-humanistickú filozofickú i ľudskú orientáciu.

Marián Cehelník

PhDr. Marián Cehelník
Katedra filozofie FF PU
ul. 17. Novembra č.1
080 01 Prešov
SR

PODNIKANIE A ETIKA

ANNA REMIŠOVÁ: Podnikateľská etika. Úvod do problematiky. Bratislava, Vydavateľstvo Ekonóm 1997, 238 s.

Natrafiť na filozoficky fundovanú prácu, ktorej cieľom je oslovit' ekonómov, presnejšie tú časť podnikateľskej obce, ktorá pociťuje potrebu systematického miesta morálky v trhovej ekonomike, je skôr výnimkou ako pravidlom. Takúto výnimku predstavuje práca Anny Remišovej *Podnikateľská etika* so skromným podnadpisom *Úvod do problematiky* - ten však v kontexte práce poukazuje skôr na to, že práca načrtáva všetky ťažiskové otázky podnikateľskej etiky. Publikácia svojou štruktúrou zodpovedá vysokoškolským učebniciam a ako hovorí v úvode autorka, je to aj jej primárna funkcia. Tento rámec však práca viditeľne prekračuje tak svojím chápaním podnikateľskej etiky, ako aj fundovaným spracovaním problematiky. Výsledný efekt umocňuje syntetické spracovanie problematiky. Autorke sa podarilo nielen zakomponovať do publikácie všetky základné otázky podnikateľskej etiky ako profesiovej etiky, ale aj filozoficky a eticky ich ukotviť, načrtnúť ich genézu i súčasnú podobu či podoby.

Publikácia sa člení na dve základné časti. Prvá časť je všeobecná a je venovaná základným otázkam vzniku a formovania podnikateľskej etiky a jej miestu v systéme

vied. Druhá, aplikovaná, sa zaoberá princípmi tejto profesiovej etiky, jej základným kódexom, fungovaním, zmyslom a perspektívami rozvoja.

Interakcia etiky a ekonomiky v procese formovania etických princípov podnikania je zjavná, no v mnohých renomovaných prácach zahraničných autorov akoby ekonomické princípy dominovali nad etickými, etika akoby len pokrývkávala za ekonomikou a účelovo kreovala normy, reagujúce na legislatívne zmeny a názorové posuny na hodnotnosť určitých, napríklad prírodných systémov. U A. Remišovej, ktorá definuje podnikateľskú etiku ako *normatívnu etiku, ktorá sa zaoberá pôsobením morálnych noriem a princípov na všetkých úrovniach ekonomiky* (s. 63), je zjavná snaha chápať morálne normy ako interaktívnu súčasť ekonomických procesov. Autorka vychádza z Hayekovho presvedčenia, že ekonomika nie je odtrhnutá od etiky, pretože do ekonomických procesov nevstupujeme ako morálne nahí. V kontexte knihy nejde len o funkcionalistickú či korektívnu etiku. Nie je príležitostným nástrojom, ktorý možno odložiť alebo nebrať na vedomie, ak nie je v korelácii s ekonomickými záujmami. Definícia podnikateľskej etiky ako integratívnej vedy má však aj svoje úskalia. K tejto problematike musíme pristupovať v čo najvšeobecnejšej rovine, zohľadňovať všetky úrovne prieniku ekonomiky a etiky (autorka uvádza tri - s. 66 a n.), špecifikovať vzťah medzi ekonomickou a etickou racionalitou, musíme sa pokúsiť ozrejmiť, čo sú všeobecné univerzálne záujmy (s. 75 a n.). Preto kapitoly o podnikateľskej etike ako premostení economickej a etickej racionality, zisku (ide o problém legitimacy zisku, nie o zisk ako taký) verzus etike a úvahy o legitimitate etiky v trhovom hospodárstve patria k ťažiskovým častiam práce. Snáď najrozpačitejšie pôsobí snaha vyrovnáť sa v kontexte podnikateľskej etiky s princípom spravodlivosti, najmä ak východiskom je Rawlsova teória, pretože napríklad princíp rovnostárstva v kontexte podnikateľskej etiky vyznieva príliš abstraktne.

Každé etické konanie má byť výsledkom zodpovedného a slobodného rozhodovania. Kreovanie morálnych normatívnych noriem, o aké sa pokúša podnikateľská etika, však do predstáv o morálnej povinnosti a zodpovednosti vnáša akúsi kantovskú mieru kategorickosti (s. 31 a n.). Podnikateľská etika sa v usiluje špecifikovať, ako sa máme zachovať v konkrétnej situácii morálneho konfliktu ako dôsledku nesúladu medzi ekonomickými záujmami s etickými normami, pričom modeluje predstavy o riešení takýchto konfliktov, ktoré nazýva eticko-ekonomickými dilemami. Psychologickými metódami modeluje takéto situácie a ponúka ich možné riešenia. Zmyslom takéhoto snaženia je, aby eticko-normatívne princípy čo najviac ovplyvňovali proces rozhodovania a aby toto rozhodovanie bolo čo najetickejšie. Podnikateľská etika vychádza totiž z presvedčenia, že takáto "akceptácia musí nevyhnutne viesť k skvalitneniu etického podnikateľského prostredia" (s. 30), a teda sprostredkované aj k všeobecnému prosperu. Vytváranie modelov etického konania by však bolo samoučelné, ak by tu absentovala možnosť hodnotiť vlastné konanie a vyvodit' závery z novej morálnej skúsenosti. A práca A. Remišovej je cenná práve tým, že nezostáva na polceste, na poli dilem, z ktorých si čitateľ môže vybrať. Problematika dilem je totiž v súčasnosti tak v oblasti podnikateľskej, ako aj manažérskej etiky jednou z najprítlačlivejších. Pre mnohých je zaujímavá najmä tým, že nevyžaduje teoretické premyslenie ťažiskových problémov podnikateľskej etiky, uspokojuje sa s chápaním podnikateľskej etiky ako korektívnej

etiky a ponúka len vybrané varianty morálneho rozhodovania. Aj preto však perspektívne musíme tejto problematike venovať zvýšenú pozornosť.

Ku všetkým týmto problémom však musíme pristupovať z hľadiska časového horizontu, v ktorom sa podnikateľská etika rozvíja ako vedecká disciplína. V západoeurópskych krajinách sa etablovala v 80-tych rokoch nášho storočia, u nás až v rokoch 90-tych. O to cennejšia je práca slovenskej autorky, ktorá sa navyiac úrovňou vymyká z bežného rámca a spracovaním problematiky prevyšuje všetky doterajšie domáce publikácie z danej oblasti. Požiadavka zasadiť etickú činnosť do ekonomickej reflexie je v súčasnosti veľmi moderná a pokladá sa za účelový nástroj vytvárania imidžu podnikov. Podnikateľská etika A. Remišovej má však iné ambície. Kládce si otázku (a podľa toho formuluje aj ciele), ako možno priviesť ekonomiku k tomu, aby plnila svoju základnú funkciu ako vedomá služba životu. V chápaní ekonomiky sa autorka vracia k pôvodnému Aristotelovmu videniu a prispôsobuje mu ukotvenie podnikateľskej etiky ako integračnej vedy, ako funkčného a potrebného nástroja, ktorý k dosiahnutiu tohto cieľa má a môže aktívne prispieť.

Eva Smolková

PhDr. Eva Smolková, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

EURÓPSKE POLITICKÉ A PRÁVNE MYSLLENIE

ALEXANDRA KRŠKOVÁ: Kapitoly z dejín európskeho politického a právneho myslenia. VO Právnickej fakulty UK, Bratislava 1997, 303 s.

Cieľom publikácie, ktorá vyšla vo Vydavateľskom oddelení Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, je originálna a systematická analýza dejín politických a právnych ideí, ktorá má podnietiť k samostatnému mysleniu. Tomu nesporne napomáha množstvo pôvodnej a preloženej literatúry, ako i resumé ku každej kapitole publikácie.

Problematika je rozdelená do desiatich kapitol. Prvé kapitoly sú venované kolíske európskeho politického a právneho myslenia, gréckej filozofii a filozofii Ríma. Práve tu nachádzame prvé úvahy o ideálnom štáte, ako i o formách vlády, smerujúce k tomu, aby ľudia žili cnostne, a tak naplnili svoje poslanie.

Koncentrácia myšlienok gréckych filozofov bola nepochybne základom, na podklade ktorého sa vytvoril pojmový slovník kresťanského učenia o prirodzenom práve.

Grécku filozofiu charakterizuje aj jej snaha o rôzne nové riešenia pri hľadaní odpovedí na otázky o prapôvode všetkého, čo nás obklopuje, o problémoch človeka pozorujúceho svet, ale i seba samého.